

**מנחם פינקלשטיין: הגיור: הלכה ומעשה, רמת-גן,
אוניברסיטת בר-אילן, תשנ"ד 433 עמ'.**

במחשבת ישראל נתפס הגיור כמעין נס. אדם עובר מן הסטטוס של כן-נח החייב בשבע מצוות לזה של כן-ישראל החייב בתרי"ג חוקים ומשפטים, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, איסורים, מגבלות, וחובים. יתר על כן, מתחוללת באישיות של המתגייר תמורה יסודית. ההלכה הקובעת "גר שנתגייר כקטן שנולד" מובנת פשוטה כמשמעה: יש לו אב חדש, אברהם אבינו, ואף אם חדשה, שרה אמנו. אשתו מלפני הגרות אינה עוד אשתו; חייבים הם להתחתן שנית (כתנאי שאף היא התגיירה). על פי דין ילדיו שנולדו לפני גיורו אינם ילדיו; עליו "לאמץ" אותם כדי שיחול עליו חיוב מזונותיהם. אף בעריות כאדם חדש, כאדם אחר ייחשב: אחותו אינה אסורה עליו מדין גלוי העריות של תורה (גזירת חכמים היא האוסרת אותם אחד על השני). בקיצור, התגברה התיאולוגיה! על הביולוגיה!

מובן מאליו שאפלייה גזענית המבוססת על "דם" אין לה מקום בהלכה. וכבר פסק הרמב"ם:

כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבם זה בזה... והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורים [אדומי, מצרי, עמוני, מואבי] בכל אומות העולם שהם מותרים, הותר הכל. לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין מצרי בין עמוני בין מואבי בין כושי בין שאר האומות אחד הזכרים ואחד הנקבות מותרין לבוא בקהל מיד (הל' איסורי ביאה יד: כה, בתוספת הדגשה).

יפים דברים אלה כמבוא למחקר המרשים אשר ערך סגן-אלוף מנחם פינקלשטיין על הגיור בהלכה. פינקלשטיין, אשר שימש בעבר כתובע הראשי בצה"ל ולאחר מכן כקטגור הראשי, יושב כעת בבית הדין הצבאי לערעורים. שני פרקים מוקדשים לשאלות היסטוריות בתר-מקראיות: גרים למחצה, לשליש ולרביעי ("יראי שמים") (ח"ג פ"ד) וגיור שלא בפני בית

1. על היבטים תיאולוגיים-הגותיים מעורבים עם היסודות ההלכתיים של הגיור ביהדות, ראה: הרב אהרן ליכטנשטיין, "גירות: לידה ומשפט", תורה שבעל פה יג (תשל"א), פב-צד.

דין (ח"ד פ"ב). הפרק האחרון בספר (ח"ה פ"ג) מוקדש לבעיות בנות זמננו, כגון ענין האח והאחות למשפחת לנגר בארץ וגיוור קונסרבטיבי ורפורמי. אבל רוב מניינו ורוב בניינו של הספר הוא ניתוח יוריספרודנטלי של הלכות גרות ע"י משפטן ממולח. ויש בו גם התייחסות יסודית לישומה של התיאוריה ההלכתית להלכה ולמעשה.

הגיוור מורכב מארבעה מרכיבים: אחד סובייקטיבי ושלשה אובייקטיבים.

המרכיב הסובייקטיבי והחשוב ביותר — מהותה הממשית של גרות — הוא קבלת היהדות בלבד של המתגייר. קבלה זו היא דרפרצופית: "כניסה לדת" ו"קבלת ישראליות". וכל "פרצוף" מעכב, לאמר: כניסה תחת כנפי השכינה והשתעבדות למצוות מחד וכניסה לברית דהיינו השתייכות לכנסת ישראל מאידך. החילוניות הישראלית בת-זמננו, מזכיר המחבר, הוא נסיון נדיר (או היחיד) בהיסטוריה ליצירת השתייכות לאומית בלי קבלת המצוות. מאידך, "יראי השמים" או "יראי ה'", בני התקופה ההלניסטית והרומית בארץ ומחוצה לה (לפני חורבן הבית ולאחריו), אמנם קבלו עליהם את המצוות קבלה חלקית; ברם לא ברור האם היו אנשים אשר קבלו עליהם את כל תרי"ג המצוות בהסתייגות מתכרות בעם ישראל. גם לא ברור אם היו חכמים שראו בפרשת השומרונים בימי עזרא ונחמיה נסיון להפריד בין גיוור "דתי" ובין גיוור "לאומי".

לעומת הקבלה בלבד, המרכיב השני הוא קבלת היהדות כפה בפני בית דין. ואז מתבצעת מילתו של הזכר וטבילתם של גר ושל גיורת. הספר דן בכל מרכיב ביסודיות. מה מעמדו של גר המקבל את היהדות בהסתייגויות? מבלי לדעת מה הן מצוות התורה? כולן, או חלק מהן? מה טיבו של בית הדין ומה טיבם של הדיינים? סמוכים? הדיוטות? מה טיבו של ההליך בפני בית הדין: משפיע, דקלרטיבי, קונסטיטוטיובי? מה מעמדו של גר שמל ולא טבל? טבל ולא מל?

בהתייחסו לכל אחת ואחת משאלות אלה, מגייס פינקלשטיין את מכלול מקורות ההלכה: משנה, גמרא, מדרש; ספרות החידושים-הפירושים, הפוסקים והשו"תים. מובאות גם דעות פוסקים מבני-זמננו, במיוחד של הרב משה פיינשטיין זצ"ל המאופינות במקוריותן ובחידושים שבהן. כמו כן, יש שתי גישות לכל שאלה: הדין לכתחילה והדין בדיעבד. הבקאות במקורות המדוברים מלווה בניחווחים שיטתיים והגיוניים. יש כבדיקת הספרות ההלכתית המאוחרת משום הארת כמה וכמה סוגיות תלמודיות

מקוריות. וכן, מוסכרים חילוקי הדעות בכל סוגיה. לבסוף מובאת הדעה השלטת שנתקבלה הלכה למעשה.

והנה דוגמא אחת לגישתו היוריספרודנטלית המוצלחת של המחבר להלכות גרות. מבחינה תאורטית דומה הגיוור לקנין. הלא הקנין ההלכתי משמש (1) כהעברה של בעלות בחפץ או בהחזקה בו בדרך של מכר קנייה, חליפין, הפקדה, השאלה, שכירות או על ידי גניבה; (2) כיצירת התחייבות (חוזית); או (3) כשינוי סטטוס, כגון קידושין. שנים המה המרכיבים של פעולה קנינית: מעשה קנין "חיצוני" וגמירות דעת "פנימית". גמירות הדעת היא היא נשמתה של עיסקת הרכישה, של ההתחייבות או של שינוי הסטטוס. ברם בדרך כלל חייב שיעשה "מעשה" המפגין או משלים גמירות דעת זו.

ד"ר פינקלשטיין מעמיד את מרכיבי הגיוור כמקבילים ליסודות הקנין. קבלת היהדות הדור-פרצופית היא היא נשמתה של הגרות בדומה ל"גמירות דעת" של כל קנין. מילה וטבילה מקבילות למעשה הקנין, כי הם הסימנים החיצוניים המפגינים או המשלימים את הקבלה הסובייקטיבית (מילה קודמת לטבילה כי הקשיים בה מפגינים עוד יותר את גמירות דעתו של המתגיר).

ספרו של פינקלשטיין מלא וגדוש הארות שכאלה, הארות המבליטות את המשמעות העמוקה של הגיוור בישראל. הסגנון הוא ברור, אומנם לפעמים הוא טכני — אבל זאת נאמרת לא בגנותה של העבודה, כי הנושא הוא מורכב ומצריך טיפול מדעי-משפטי מדויק. כנראה מודע לכך המחבר, כי הוא הוסיף "סכום ומסקנות" המשתרעים על יותר משלושים עמוד. מדעי היהדות חבים חוב גדול לסגן אלוף מנחם פינקלשטיין על תרומתו המעטירה לחקר סוגיה חשובה מאד בהלכה.

אהרן קירשנבאום